

Jezykowy obraz swiata w jezyku niemieckim i polskim na przykladzie zwiazkow frazeologicznych wyrazajacych agresje

Sprachliches Weltbild im Deutschen und Polnischen am Beispiel der Aggression ausdrückenden Phraseologismen

Der Begriff Aggression wird sehr oft in wissenschaftlichen Untersuchungen definiert. Ausdrucksmittel der Aggression, sowohl sprachlich als auch außersprachlich, ihre Bewertung und viele andere Aspekte sind immer noch umstritten. In der alltäglichen Kommunikation kommt am häufigsten die indirekte Aggression zum Ausdruck, aber bestimmte Verhaltensweisen und Sprachmittel weisen aggressive Merkmale auf. Eine besondere Gruppe bilden dabei Phraseologismen. Die Fragestellung in der Analyse umfasst daher folgende Aspekte: Welche Sprachmittel bietet die Sprache den Sprechenden an? (Vulgarismen, Phraseologismen) Welche Aspekte können mithilfe dieser Sprachmittel ausgedrückt werden? (Schlagen, Drohungen, Freiheitseinschränkung) Welche Unterschiede gibt es in diesem Bereich zwischen dem Deutschen und dem Polnischen? Und gibt es überhaupt irgendwelche? Die Analyse fokussiert auf deutsche und polnische Phraseologismen, die zum Ausdruck der Aggression dienen. In der Analyse wird ihre thematische Unterteilung präsentiert und es wird auf Komponenten hingewiesen, die für bestimmte Aggressionsarten charakteristisch sind. Die vergleichende Analyse erlaubt, Schlussfolgerungen bezüglich des Verbalisierens von Aggression in beiden Sprachen zu ziehen, und einen Einblick in das sprachliche Weltbild beider Sprachkulturen zu gewähren. Die Ergebnisse der Analyse weisen auf eine Asymmetrie zwischen dem sprachlichen Weltbild im Deutschen und im Polnischen im Bereich der mithilfe von Phraseologismen ausgedrückten Aggression hin. Man kann in beiden analysierten Sprachen semantisch übereinstimmende Phraseologismen finden, deren Komponenten sowohl konvergent als auch unterschiedlich sind. Überdies lassen sich emotional gekennzeichnete Beispiele unterscheiden, die den aggressiven Charakter der analysierten Einheiten noch verdeutlichen.

Schlüsselwörter: Aggression, Phraseologie, sprachliches Weltbild

A Linguistic Image of the World in German and Polish Language on Example of Idiomatic Expressions about Aggression

The term aggression is very often defined in scientific research. Expression of aggression, both linguistic and extra-linguistic, its evaluation and many others are still controversial. Indirect aggression is most common in everyday communication, but certain behaviors and language resources have aggressive characteristics. Phraseologisms form a special group. The question in the analysis therefore includes the following aspects: What means of expression does the language offer to the speakers? (vulgarisms, idioms) Which aspects can be expressed using these linguistic means? (beatings, threats, restriction of freedom) What differences are there between German and Polish in this respect? And are there any? The analysis focuses on German and Polish idioms that express aggression. During the analysis, I will present their division, and I will focus on the phraseological components that are characteristic of particular types of aggression. The comparative analysis will allow me to make conclusions on the verbalization of aggression in both languages and will provide insight into the linguistic image of the world of both cultures. The results of the analysis point to the asymmetry between the linguistic image of the world in German and Polish in the area of aggression expressed using idioms. One can find semantically matching idioms in both analyzed

languages, the components of which are both convergent and different. In addition, emotionally marked examples can be distinguished, which illustrate the aggressive character of the analyzed units.

Keywords: aggression, phraseology, linguistic image of the world

Author: Krystian Suchorab, University of Wrocław, pl. Nankiera 15b, 50-140 Wrocław, Poland, e-mail: krystian.suchorab@uwr.edu.pl

Received: 21.11.2020

Accepted: 15.2.2021

1. Uwagi wstępne

Język to narzędzie do opisywania świata. Opisujemy go stosując różne środki wyrazu. Jednym z nich są związki frazeologiczne, które dzięki obrazowości i kompaktowości pozwalają na wyrażanie różnych treści. Dzięki frazeologii danego języka możemy wyrazić również to, co czujemy, dać upust emocjom, również tym negatywnym, jakim jest na przykład agresja.

W niniejszym artykule wyjaśniam pojęcie **agresja**, omawiam formy agresji i sposoby jej językowego wyrażania w języku niemieckim i polskim na przykładzie związków frazeologicznych.

Bazę empiryczną stanowi korpus złożony z niemieckich i polskich związków frazeologicznych zebrany ze słowników niemiecko- i polskojęzycznych¹.

Celem analizy jest przedstawienie różnic i podobieństw w sposobie opisywania świata przez pryzmat niemieckiej i polskiej frazeologii w zakresie wymienionego pojęcia. W tym celu podejmuję próbę wskazania komponentów frazeologicznych, które mogą służyć jako tzw. wskaźniki agresji.

2. Pojęcie językowego obrazu świata

Na potrzeby mojej analizy przyjmuję definicję językowego obrazu świata według Grzegorzczukowej, która podaje, iż jest to: „struktura pojęciowa utrwalona (zakrzepła) w systemie danego języka, a więc jego właściwościach gramatycznych i leksykalnych (znaczeniach wyrazów i ich łączliwości), realizującą się, jak wszystko w języku, za pomocą tekstów (wypowiedzi)” (1999: 41).

Grzegorzczukowa (ibid.) zwraca uwagę również na to, że „opisując stosunek języka do rzeczywistości, lepiej mówić, że język interpretuje świat [...], a nie tworzy, kreuje swój obiekt [...]”.

Wg Grzegorzczukowej składniki językowego obrazu świata obejmują takie zjawiska, jak (ibid.: 43–45):

- a. gramatyka, tj. cechy gramatyczne, np. kategorie morfologiczne, odbijające warunki życia społeczności mówiącej i wpływające na sposób widzenia świata,

¹ Por. spis źródeł.

- b. słownictwo, tj. układ znaczeń leksemów, a także cech kojarzonych ze zjawiskami, nie należących do znaczeń desygnacyjnych, oraz związana z tym typowa łączliwość,
- c. własności słowotwórcze leksemów, które odsłaniają sposób ujmowania zjawisk przez mówiących,
- d. etymologia, tj. odbicie stanu świadomości z okresu tworzenia się języka,
- e. konotacja semantyczna, czyli cechy (oceny, emocje) kojarzone przez ogół z desygnatami nazw, utrwalone w pewnych faktach językowych,
- f. teksty poetyckie, które przekazują swoiste widzenie świata, właściwe poecie, odmienne od widzenia potocznego.

3. Agresja werbalna i sposoby jej wyrażania

Agresja to pojęcie o charakterze interdyscyplinarnym i bywa definiowane w zależności od dziedziny. W niniejszej analizie przyjmuję definicję agresji wg Witorskiej, która podaje: „[agresja] forma energii psychobiologicznej, wrodzonej lub pojawiającej się albo nasilającej się w wyniku reakcji na frustrację, mogąca przejawiać się jako (1) jawne, otwarte niszczenie, walka, zadawanie bólu, atak o podłożu seksualnym lub przemoc, (2) ukryte, wrogie nastawienie, zachłanność, pragnienie powiększenia stanu posiadania, (3) uwewnętrznianie, projektowanie do środka (jako nienawiść w stosunku do samego siebie lub masochizm), (4) sublimacja w grze, zabawie lub sporcie, (5) zdrowa, właściwa asertywność lub nakierowanie na zdobywanie osiągnięć i doskonalenie umiejętności“ (2005: 145).

Wskazuje też na następujący fakt: „Agresja słowna, i fizyczna to wtargnięcie na czyjeś terytorium (dosłowne lub emocjonalne) wbrew jego woli, aby osiągnąć określone cele, wykorzystując własną przewagę fizyczną lub psychiczną” (ibid.: 149).

Ze względu na przedmiot moich badań ograniczam się tylko do werbalnych form wyrażania agresji.

Według Peisert (2004: 221) agresja językowa to wszystkie formy językowego zachowania (werbalne i niewerbalne) z wrogą intencją wobec rozmówcy lub formy, które mogą zostać za takie uznane.

Taras (2013: 52–53) wskazuje na następujące jej formy:

1. bezpośrednia, czyli bezpośrednie formy agresji językowej, służące do wyrażenia explicite negatywnej wobec odbiorcy treści, np.: obelga, kłątwa, krytyka, osądzenie;
2. niejawna, która może mieć postać zniesławiających działań językowych, jak np.: zdrada, donos, oszczerstwo, oczernianie;
3. implikowana, której nie da się odczytać z treści komunikatu, a która wynika z analizy kontekstu i sytuacji towarzyszącej aktowi komunikacji językowej, np.: zrzędzenie, wątpienie w czyjś wybór, stereotypowe klasyfikowanie.

4. Związki frazeologiczne i wyrażające agresję w języku niemieckim i polskim – analiza materiału

Punktem wyjścia w doborze materiału badawczego jest w mojej analizie definicja związku frazeologicznego wg Müldner-Nieckowskiego (2004: 13–14): „Związkiem frazeologicznym (frazeologizmem) nazywamy utrwalone połączenie co najmniej dwóch wyrazów. Podstawowym czynnikiem wiążącym te wyrazy jest znaczenie związku jako całość. Zjawisko to nazywamy łączliwością semantyczną (leksykalną). Innym czynnikiem wiązania wyrazów w związku frazeologicznym jest składnia (rekcja), połączenie oparte na ogólnych zasadach gramatyki”.

Związki frazeologiczne wyrażające agresję należą do form emotywnych. Są to formy, które są nacechowane emocjonalnie. Formy ematywne są zleksykalizowane, reprodukowane i zazwyczaj wyrażane spontanicznie. Ruusila (2015: 90n) charakteryzuje je w następujący sposób: Są to „lexikalisierte, reproduzierte, emotional wertende Formeln, in denen überwiegend expressive Funktionen zum Ausdruck kommen. [...] Die emotiven Formeln werden spontan geäußert, um Empörung, Erstaunen, Angst, Jammern, Bewunderung usw. abzureagieren. [...] Zentrale funktionale Subklassen von emotiven Formeln sind Liimatainen zufolge Erstaunens-, Erleichterungs-, Erschreckens-, Verärgerungs- und Überraschungsformeln“².

Związki frazeologiczne służące do wyrażania agresji to rzadki przedmiot badań, zwłaszcza kontrastywnych. W literaturze przedmiotu można odnaleźć opracowania na temat gniewu i złości, które są formami okazywania agresji (por. Mikołajczuk 2003: 111–124, Gruszczyńska 2003: 125–138).

Badaniami nad opisem i wyrażaniem agresji zajął się m.in. Schulze, który podaje: „Aggression stellt begrifflich nicht nur eine Form des Verhaltens dar, sondern ebenso über eine emotionale Komponente verfügt. Es geht in diesem Sinne um zweierlei: die Repräsentation eines psychologischen Konzepts (Ärger) und die Verbalisierung eines negativen emotionalen Zustands mit einer Kommunikationsabsicht (beschimpfen, fluchen, drohen etc.)“³ (Schulze 2014: 294–295). Wskazuje również na to, że frazeologizmy wyrażające emocje są ekspresywne i ematywne, ponieważ nadawca poprzez ich użycie uwalnia swój negatywny stan psychiczny.

Schulze wyróżnia w ramach analizy agresji pola frazeo-funkcjonalne, dla których punktem wyjścia jest aspekt komunikatywny. W tym przypadku pojęcie agresji odnosi się do zachowań werbalnych służących wyrażaniu złości, jak i różnym zamie-

² Są to zleksykalizowane, reprodukowane, nacechowane emocjonalnie formy, w których przeważnie wyrażane są funkcje ekspresywne. [...] Formy ematywne są wyrażane spontanicznie, żeby zareagować na oburzenie, zdziwienie, strach, lament, podziw itd. [...] Centralne subklasy funkcjonalne form emotywnych wg Liimatainen to formy wyrażające zdziwienie, przerażenie, złość i zaskoczenie. Tłumaczenie tu i w całym tekście – K. S.

³ Pojęcie agresji przedstawia nie tylko formy zachowania, ale dysponuje również komponentami emocjonalnymi. W tym znaczeniu chodzi dwojako o: reprezentację konceptu psychologicznego (złość) i werbalizację negatywnego stanu psychicznego z zamiarem komunikacji (obrażenia, przeklinania, grożenia etc.).

rzeniu komunikatywnym. Agresywne akty mowy są rozumiane albo ze względu na sytuację, albo wobec adresata (osoby, rzeczy). Przekleństwa wobec sytuacji mają cel illokutywny, żeby móc emocjonalnie odreagować. Akty mowy adresowane do osób są wyzwiskami, groźbami, agresywnymi rozkazami, jak i agresywnymi odpowiedziami. Gdy nadawca zwraca się do rzeczy, chodzi o tzw. wyzwiska rzeczy. W tym polu Schulz wymienia następujące grupy (ibid: 303): wyzywanie, przeklinanie, agresywne wezwanie/rozkaz, agresywna odpowiedź, zagrożenie.

Ponadto Schulz podaje, że frazeo-semantycznym polem wyjściowym można dopasować trzy obszary (ibid.: 303–304): cechy fizjologiczne, cechy charakteru, intelektualne, zachowanie oceniane negatywnie.

4.1 Analiza materiału

W tabeli zestawiam niemieckie i polskie związki frazeologiczne, które wyrażają agresję. Zebrany materiał został podzielony na trzy główne grupy ze względu na znaczenie.

Niemieckie związki frazeologiczne	Polskie związki frazeologiczne
A. Werbalne wyrażanie agresji	
1. Wykrzyknienia	
– Pozbywanie się kogoś	
<i>leck mich am Arsch!</i> : ‘lass mich in Ruhe!’ (M) ⁴	<i>pocałuj mnie w dupę!</i> : ‘odczep się ode mnie! Zostaw mnie w spokoju!’ (M)
– Wyrażanie złości	
<i>verdammte Axt!</i> : ‘Ausruf der Verärgerung oder der Begeisterung’ (D)	
– Wyraz czegoś bezwartościowego	
<i>sich etwas in den Arsch stecken können</i> : ‘etw. behalten können, weil es ein anderer um keinen Preis haben’ (M)	<i>ktoś może sobie coś w dupę/do dupy wsadzić/ włożyć</i> : ‘z lekceważeniem, pogardą o czymś oferowanym przez kogoś, co nie przedstawia dla kogoś innego żadnej wartości’ (M)
– Nie wtrącanie się	
	<i>gównu ci (wam, im itp.) do tego!</i> : ‘wyrażenie dające dosadnie do zrozumienia, żeby się nie wtrącać w nie swoje sprawy’ (F)
B. Oznaki agresji	
1. Utrata cierpliwości i opanowania	
<i>es hängt (bei) jdm. aus</i> : ‘jds. Geduld ist am Ende’ (D); <i>das/es ist zum Auswachsen</i> : ‘da kann man wirklich die Geduld verlieren; bei jdm. setzt es: ‘jd. verliert jede Selbstbeherrschung’ (D); <i>außer sich geraten</i> : ‘die Selbstbeherrschung verlieren’ (D); <i>bei jdm. klinkt es aus</i> : ‘jd. verliert die Beherrschung, die Nerven’ (D); <i>es hängt (bei) jdm. aus</i> : ‘jd. verliert die Nerven’ (D)	<i>wyjsc z siebie</i> : ‘rozłościć się, stracić panowanie nad sobą’(F)

⁴ W nawiasach znajdują się skróty słownikowe. Por. źródła na końcu artykułu.

Niemieckie związki frazeologiczne	Polskie związki frazeologiczne
2. Klótnia	
<i>mit jdm. auf dem Kriegsfuß leben/stehe</i> n: 'mit jdm. über längere Zeit Streit haben' (M)	<i>być/żyć z kimś na wojennej stopie/ścieżce</i> : 'żyć z kimś w ciąglej niezgodzie' (M); <i>wykopać topór wojenny</i> : 'zacząć o coś z kimś walczyć' (I, F)
3. Obojętność	
<i>jdm. gestohlen bleiben können/werden können</i> : 'kein Interesse mehr an jdm., an etw. haben, jdm. gleichgültig sein, nichts mit jdm., mit einer Sache zu tun haben wollen' (M)	<i>mieć kogoś/coś gdzieś</i> : 'być obojętnym w stosunku do kogoś lub czegoś, zupełnie się kimś, czymś nie przejmować, nie interesować się kimś, czymś' (M); <i>mieć kogoś, coś w nosie</i> : 'być obojętnym w stosunku do kogoś lub czegoś, zupełnie się kimś, czymś nie przejmować' (M)
C. Stopnie agresji	
1. Słaba forma agresji	
a. Naśmiewanie się z kogoś, wyśmiewanie kogoś	
<i>jdm. ins Gesicht lachen</i> : 'jdn. herausfordernd, höhisch lachend ansehen' (M)	<i>śmiać się komuś w nos</i> : 'śmiać się lekceważąco, jawnie drwić z kogoś' (M)
b. Szykanowanie kogoś	
<i>es auf jdn. abgesehen haben</i> : 'jdn. ständig schikanieren' (D)	<i>dać komuś popalić/popałać</i> : 'dokuczyć komuś, rozprawić się z kimś, dać się komuś we znaki' (M)
c. Przywoływanie do porządku	
<i>eins auf die Nase bekommen/kriegen; eins aufs Dach/auf den Deckel bekommen/kriegen</i> : 'zurechtgewiesen, getadelt werden' (M)	<i>zmyć komuś głowę</i> : 'ostro kogoś skrytykować, surowo skarcić, przywołać kogoś do porządku' (M); <i>dostać po nosie</i> : 'zostać zganionym, skarconym' (M)
d. Zakaz odzywania się, sznurowanie ust	
<i>die Fresse/das Maul/die Schnauze/den Schnabel halten</i> : 'schweigen, still sein; nichts verraten' (M)	<i>morda/gęba/dziób w kubek</i> : 'milczeć, być cicho; nie wyjawić czegoś' (M)
2. Średnia forma agresji	
a. Mszczzenie się	
<i>Auge um Auge, Zahn um Zahn</i> : 'Gleiches wird mit Gleichem vergolten; bei erlittenem Schaden, Unrecht wird Gleiches mit Gleichem vergolten' (M, D)	<i>oko za oko, ząb za ząb</i> : 'odpłacić komuś równą miarę' (M)
b. Piętnowanie	
<i>jdn., etw. an den Pranger stellen</i> : 'jdn., etw. öffentlich beschuldigen, anprangern' (M); <i>jdm. den Kopf/den Pelz waschen; jdm. aufs Dach steigen</i> : 'jdn. scharf zurechtweisen, jdm. gründlich die Meinung sagen' (M); <i>jdn. etwas mit Dreck/Schmutz bewerfen</i> : 'jdn. etwas verleumden, verunglimpfen' (M); <i>jdn. auf den Besen laden</i> : 'jdn. verspotten' (D); <i>sich über jdn. das Maul zerreißen; seinen Schnabel an jdm. wetzen</i> : 'schlecht über jdn. sprechen, über jdn. lästern' (M); <i>sein Gift verspritzen/</i>	<i>postawić kogoś, coś pod pręgierz/pod pręgierzem</i> : 'obwinić, oskarżyć, napiętnować kogoś publicznie' (M); <i>obrzucić kogoś/coś błotem</i> : 'oszkalować, oczernić kogoś' (M); <i>gębę sobie kimś wycierać</i> : 'obmawiać kogoś, oczerniać, szkalować' (M); <i>nie zostawić na kimś, na czymś suchej nitki</i> : 'obmówić, oszkalować kogoś, skrytykować kogoś, skrytykować coś w najgorszy sposób' (M); <i>ziać/tryskać jadem</i> : 'mówić z wyraźną złośliwością, wrogością' (M); <i>złośliwie/złe języki</i> : 'o osobach

Niemieckie związki frazeologiczne	Polskie związki frazeologiczne
<p><i>versprühen</i>: 'sich sehr boshaft, gehässig äußern' (M); <i>böse Zungen</i>: 'gehässige Reden führende Menschen, Lästerer' (M); <i>eine Attacke gegen jdn., etw. reiten</i>: 'sich scharf gegen jdn., etw. wenden' (D); <i>keinen guten Faden/kein gutes Haar an jdm., an etw. lassen</i>: 'nur Schlechtes über jdn., über etw. sagen, jdn., etw. gründlich schlecht machen' (M, D)</p>	<p>obmawiających, szkalujących kogoś, coś' (M); <i>ktoś z nożem w zębach</i>: 'o kimś wojowniczym, agresywnym, niebezpiecznym' (I, F)</p>
c. Wywieranie presji	
	<p><i>wywrzeć na kims presję/nacisk</i>: 'zmusić, skłonić kogoś do czegoś' (M)</p>
3. Wysoki stopień agresji	
a. Doprowadzanie do wściekłości	
<p><i>jdn. (bis) zur Weißglut bringen/reizen/treiben</i>: 'jdn. äußerst zornig machen' (M); <i>jdm. bis auf Blut reizen</i>: 'jdn. bis zum Äußersten reizen' (M); <i>jdn. auf die Palme/Pinie bringen</i>; <i>jdn. auf hundert/hundertachtzig o.ä. bringen</i>: 'jdn. wütend machen' (M); <i>ein rotes Tuch für jdn. sein</i>; <i>wie ein rotes Tuch auf jdn. wirken</i>: 'jdn. wütend machen' (M); <i>aus dem Anzug springen</i>: 'sich aufregen, in Wut geraten' (D)</p>	<p><i>doprowadzić kogoś do białej gorączki</i>: 'doprowadzić kogoś do wściekłości' (M); <i>doprowadzić kogoś do ostateczności</i>: 'denerwować kogoś bardzo, doprowadzić kogoś do stanu krańcowego' (M); <i>doprowadzić kogoś do szewskiej pasji</i>: 'spowodować czyjąś złość, czyjś gniew' (M); <i>działać na kogoś jak czerwona płachtą na byka</i>: 'drażnić kogoś, doprowadzić kogoś do gniewu' (M, F, I)</p>
b. Wyklęcie	
<p><i>jdn. in Acht und Bann tun/erklären</i>: 'über jdn. die Reichsacht und den Kirchenbann verhängen' (D)</p>	
4. Groźby, życzenia śmierci	
<p><i>jdm. dem Tod an den Hals wünschen</i>: 'jdm. alles Schlechte wünschen' (D); <i>jdn. in Schach halten</i>: 'jdn. durch Drohung daran hindern, gefährlich zu werden' (M); <i>jds. Tage/Stunden sind gezählt</i>: 'in absehbarer Zeit geht etw. für jdn. zu Ende, jd. lebt nicht mehr lange' (M)</p>	<p><i>czyjeś dni/godziny są policzone</i>: 'coś dobiega końca, czyjaś śmierć jest bliska' (M); <i>ktoś żądny krwi</i>: 'ktoś domagający się czyjejś śmierci, lubiący przyglądać się zabijaniu lub w nim uczestniczyć' (F, I); <i>trzymać kogoś w szachu</i>: 'zagrazać komuś, utrudniając mu swobodę działania' (M); <i>ręka, noga, mózg na ścianie</i>: 'groźba zmasakrowania, pobicia kogoś' (I, F); <i>bij, zabij</i>: 'wyrażenie oznaczające wrogość, napastliwość w stosunku do kogoś' (F, I)</p>
5. Przyczyna agresji	
<p><i>der Stein des Anstoßes</i>: 'die Ursache eines Ärgernisses' (M)</p>	<p><i>kamień obrazy</i>: 'przyczyna konfliktu, niezadowolenia' (M); <i>nóż się komuś w kieszeni otwiera</i>: 'w kims budzi się agresja' (F, I)</p>
B. Agresja fizyczna	
1. Autoagresja	
a. Samobójstwo	
<p><i>sich etw. antun</i>: 'Selbstmord begehen' (D); <i>sich die Kugel geben</i>: 'sich erschießen [weil einem die gegebene Situation ausweglos erscheint]' (M); <i>sich das Leben nehmen Hand an sich legen</i>: 'Selbstmord begehen' (M)</p>	<p><i>palnąć, strzelić, kropnąć, trzasnąć sobie w łeb</i>: 'zastrzelić się, popełnić samobójstwo' (M, I); <i>odebrać sobie życie; pozbawić się życia</i>: 'popełnić samobójstwo' (M); <i>targnąć się na życie</i>: 'popełnić samobójstwo' (M); <i>zginąć</i>,</p>

Niemieckie związki frazeologiczne	Polskie związki frazeologiczne
	<i>zabić się, zabić kogoś itp. na miejscu</i> : 'zginąć, zabić się, zabić kogoś itp. od razu, natychmiast' (F, I); <i>podciąć, poderznąć sobie żyły</i> : 'popęłnić samobójstwo, przycinając sobie żyły na nadgarstkach' (I, F)
2. Agresja wobec innych ludzi	
a. Groźby	
<i>die Hand gegen jdn. erheben</i> : 'jdn. bedrohen, schlagen wollen' (M); <i>mit dem Säbel rasseln</i> : 'mit Krieg, mit heftiger Auseinandersetzung drohen' (M); <i>jdm. (am liebsten) die Augen auskratzen (mögen)</i> : 'auf jdn. so wütend sein, dass man ihm am liebsten etw. Böses antun möchte' (D)	<i>podnieść/podnosić na kogoś rękę</i> : 'grozić komuś, chcieć kogoś uderzyć' (M); <i>pobrzękiwać/potrząsać szabelką</i> : 'manifestacyjnie grozić zbrojnym wystąpieniem lub konfliktem' (M); <i>potrząsnąć pięścią, pięściami</i> : 'pogrozić komuś' (I, F); <i>zapędzić kogoś w kozi róg</i> : 'wykazać swoją przewagę nad kimś, zastraszyć kogoś' (M)
b. Niewerbalne sposoby wyrażania agresji	
3. Złe traktowanie innych	
<i>Schindluder treiben</i> : 'jdn. sehr schlecht, roh und rücksichtslos, mit großer Verachtung behandeln' (M)	<i>traktować kogoś jak [parszywego] psa; pomiatać kimś jak psem</i> : 'traktować kogoś bardzo źle, pomiatać, poniewierać kimś' (M)
4. Naprzykrzanie się	
<i>jdm. die Hölle heiß machen</i> : 'jdm. heftig zustzen' (M)	<i>dać komuś popalić/popałać</i> : 'dokuczyć komuś, rozprawić się z kimś, dać się komuś we znaki' (M)
5. Złe spojrzenie	
<i>jdn. schief ansehen</i> : 'jds. Verhalten, Äußerung missbilligen und ihm das [durch Blicke, Mienspiel o.Ä.] zu verstehen geben' (M)	<i>patrzeć na kogoś krzywo/z ukosa</i> : 'patrzeć na kogoś z niechęcią, niezadowolaniem, z dezaprobatą' (M)
6. Pokazywanie języka	
<i>jdm./nach jdm. die Zunge herausstrecken</i> : 'jdn. durch Zeigen der Zunge verhöhnern' (M)	<i>pokazać komuś język</i> : 'wysunąć język z ust na znak lekceważenia, pogardy' (M)
7. Zastępowanie drogi	
<i>jdm. den Weg vertreten/verstellen; sich jdm. in den Weg stellen; jdm. in den Weg treten</i> : 'jdn. am Weitergehen hindern, indem Man sich vor ihn stellt' (M)	<i>zastąpić/zagrodzić komuś drogę</i> : 'stanąć przed kimś uniemożliwiając mu przejście' (M)
c. Ograniczenie wolności	
- Ograniczenie wolności wypowiedzi	
<i>den Mund halten</i> : 'still sein, schweigen' (M); <i>jdm. das Maul stopfen</i> : 'jdn. zum Schweigen bringen' (M.); <i>jdn. mundtot machen</i> : 'jdn. zum Schweigen bringen' (M.); <i>jdm. den Mund verbieten</i> ; <i>jdm. den/einen Maulkorb anlegen</i> : 'jdm. untersagen, sich zu äußern' (M)	<i>zatkać/zamknąć komuś dziób/gębę/mordę</i> : 'zmusić kogoś do milczenia' (M); <i>zamknąć/zamurować komuś usta</i> : 'zmusić kogoś do milczenia' (M); <i>zamknąć/zatkać/zakneblować komuś usta/buzię</i> : 'zmusić kogoś do milczenia' (M)
- Ograniczenie wolności czynu	
<i>jdm. die Pistole auf die Brust setzen</i> : 'jdn. zu etw. zwingen, jdn. unter Druck setzen' (M); <i>jdm. unter Druck setzen</i> : 'jdn. bedrängen' (M);	<i>przycisnąć/przyprzeć kogoś do muru/ściany</i> : 'zmusić kogoś do czegoś, wywierać nacisk na kogoś' (M); <i>niewolić/zniewolić</i> : 'zmusić

Niemieckie związki frazeologiczne	Polskie związki frazeologiczne
<p><i>jdn. ins Bockshorn jagen</i>: 'jdn. in die Enge treiben, einschüchtern' (M); <i>jdm. die Tür weisen</i>: 'jdn. nachdrücklich auffordern, den Raum zu verlassen' (M); <i>jdn. zur Tür hinaus befördern/jdn. vor die Tür setzen; jdn. an die frische Luft befördern/setzen</i>: 'jdn. hinauswerfen, hinausweisen' (M); <i>ein Bein stellen; jdm. Fallstricke legen</i>: 'jdm. zu einem Fehltritt verleiten, ihm Schaden zufügen' (M); <i>jdm., einer Sache etwas anhaben können/wollen</i>: 'jdm., einer Sache Schaden/keinen Schaden zufügen können/wollen' (D); <i>jdn., etw. in die Grütze reiten</i>: 'jdm., einer Sache Schaden zufügen; jdn., etw. in eine schlechte Lage bringen' (D)</p>	<p>kobietę do stosunku płciowego' (E); <i>zapędzić kogoś w kozi róg</i>: 'wykazać swoją przewagę nad kimś, zastraszyć kogoś' (M); <i>pokazać/wskazać komuś drzwi</i>: 'kazać komuś wyjść, zdecydowanie kogoś wyprosić' (M); <i>wypchnąć/wyrzucić kogoś za drzwi</i>: 'zdecydowanie kazać komuś wyjść, wyrzucić kogoś' (M); <i>podstawić komuś nogę</i>: 'zaszkodzić komuś, działając podstępnie' (M)</p>
d. Atak	
- Bezpośredni	
<p><i>jdm. an die Gurgel/Kehle springen/fahren/gehen</i>: 'jdn. tätlich angreifen' (M, D)</p>	<p><i>skakać/skoczyć komuś do gardła</i>: 'zaatakować kogoś' (M, I)</p>
- Podstępny	
<p><i>ein Schlag unter die Gürtellinie</i>: 'eine unfaire Attacke' (D); <i>jdm. eins/einen aufbrennen</i>: 'jdm. einen kräftigen Schlag versetzen; jdm. anschießen' (D)</p>	<p><i>zadać komuś cios w plecy</i>: 'zaatakować kogoś podstępnie, znienacka' (F); <i>wbić, wsadzić komuś nóż w plecy</i>: 'zdradzić kogoś, napaść na kogoś znienacka, zaatakować kogoś podstępnie' (F)</p>
e. Bicie	
<p><i>jdm. eine Tracht Prügel verpassen; jdm. eine/ ein paar reinhauen</i>: 'jdn. verprügeln' (M); <i>jdm. eins in/vor die Fresse geben</i>: 'jdm. ins Gesicht schlagen' (M); <i>jdm. an den Kragen gehen (wollen)</i>: 'jdn. zur Verantwortung ziehen [wollen], ihm Schaden zufügen' (M); <i>jdm. 'nen Achter ins Hemd treten</i>: 'jdn. gehörig verprügeln' (D); <i>jdn. aus dem Anzug pusten</i>: 'jdn. verprügeln' (D); <i>jdn. aus dem Anzug stoßen</i>: 'jdn. verprügeln' (D); <i>etw. aus der Armenkasse kriegen</i>: 'Prügel bekommen' (D); <i>jdm. eins/einen aufbrennen</i>: 'jdm. einen kräftigen Schlag versetzen; jdm. anschießen' (D); <i>jdn. grün und blau/grün und gelb schlagen</i>: 'jdn. gehörig verprügeln' (D)</p>	<p><i>sprawić dać komuś w mordę/po mordzie; strzelić kogoś w mordę</i>: 'uderzyć kogoś w twarz, zbić kogoś po twarzy' (M); <i>spuścić komuś lanie</i>: 'zbić kogoś' (M); <i>dobrać się komuś do skóry</i>: 'zainteresować się gruntownie czyjąś działalnością z zamiarem porachowania się z nim, poznanie jego niecnych sprawek, by ukrócić jego swawolę' (M); <i>dostać w czapę</i>: 'zostać uderzonym w głowę' (F); <i>spuścić, sprawić komuś baty, cięgi, lanie, łomot, manto itp., sprawić komuś łaźnię</i>: 'zbić, wychłostać kogoś' (F); <i>dać komuś łupnia</i>: 'dotkliwie kogoś pobić; pokonać kogoś' (F); <i>dobrać się komuś do skóry (do czyjejś skóry)/do dupy</i>: 'sprawić komuś lanie; ukrócić czyjąś swawolę, ukarać kogoś' (F); <i>dostać lanie, manto, łupnia</i>: 'zostać zbitym' (F); <i>dostać w dziób</i>: 'zostać uderzonym w twarz' (F); <i>zbić kogoś jak psa</i>: 'bardzo kogoś zbić' (I, F)</p>
f. Napastowanie seksualne	
	<p><i>posiąść kobietę wbrew jej woli</i>: 'zgwałcić' (E); <i>wykorzystanie seksualne</i>: 'gwałt' (E); <i>zaspokoić żądze</i>: 'mieć stosunek płciowy, zgwałcić' (E)</p>

Niemieckie związki frazeologiczne	Polskie związki frazeologiczne
g. Pozbawienie życia	
– Ścięcie	
<i>jdn. einen Kopf kürzer/kleiner machen</i> : ‘jdm. köpfen’ (M, D)	<i>skrócić kogoś o głowę</i> : ‘obciąć komuś głowę, ściąć kogoś’ (M, I); <i>skraćcać/skrócić kogoś o głowę</i> : ‘zabić kogoś’ (E)
– Otrucie	
	<i>dać komuś pigułkę</i> : ‘otrucić kogoś’ (E)
– Zabójstwo	
<i>jdn./einer Sache den Rest geben</i> : ‘jdn. ganz zu Grunde Richter, vernichten; etwas ganz zerstören’ (M); <i>jdn. ins Jenseits befördern</i> : ‘jdn. umbringen’ (M); <i>Amok laufen</i> : ‘in einem Zustand krankhafter Verwirrung mit einer Waffe umherlaufen und blindwütig töten’ (D); <i>jdn. aus dem Anzug pusten</i> : ‘jdn. umbringen’ (D)	<i>dobić kogoś/coś</i> : ‘zniszczyć kogoś; zniszczyć, unicestwić coś’ (M); <i>posłać/wysłać/wyprowadzić kogoś na tamten świat</i> : ‘zabić kogoś’ (M, I); <i>przelać czyjąś krew</i> : ‘zabić lub poważnie zranić kogoś’ (F, I); <i>cichcem kogoś zrobić</i> : ‘zabić kogoś po cichu’ (E); <i>jedna rada</i> : ‘zamordować kogoś’ (E); <i>likwidować/zlikwidować</i> : ‘mordować, zamordować’ (E); <i>odebrać komuś życie</i> : ‘zamordować kogoś’ (E); <i>pociągnąć komuś po krzyżu</i> : ‘zabić kogoś’ (E); <i>sprzątnąć kogoś</i> : ‘zamordować’ (E); <i>unieszkodliwić kogoś</i> : ‘zamordować kogoś’ (E); <i>uspokoić kogoś</i> : ‘zabić’ (E); <i>usunąć kogoś</i> : ‘zamordować’ (E); <i>wyciszyć kogoś</i> : ‘zabić’ (E); <i>wykończyć kogoś</i> : ‘zabić kogoś’ (E); <i>wykreślić kogoś z grona/listy żyjących</i> : ‘zabić’ (E); <i>wyprowadzić kogoś w daleką podróż bez powrotnego biletu</i> : ‘zamordować’ (E); <i>wysiedlić kogoś</i> : ‘zabić kogoś’ (E); <i>wysłać kogoś do diabła/do lali</i> : ‘zabić kogoś’ (E); <i>wysyłać/wysłać kogoś na tamten świat</i> : ‘zabić kogoś’ (E); <i>załatwić kogoś (na amen)</i> : ‘zabić’ (E); <i>zniszczyć kogoś fizycznie</i> : ‘zamordować’ (E); <i>przelać czyjąś krew</i> : ‘zabić lub poważnie zranić kogoś’ (F, I); <i>splamić ręce krwią, zbrodnią itp.</i> ; <i>mieć krew na rękach</i> : ‘zadać komuś śmierć, popełnić zbrodnię’ (F, I); <i>zginąć, zabić się, zabić kogoś itp. na miejscu</i> : ‘zginąć, zabić się, zabić kogoś itp. od razu, natychmiast’ (F, I); <i>uspokoić kogoś</i> : ‘zabić’ (E); <i>usunąć kogoś</i> : ‘zamordować’ (E); <i>wyciszyć kogoś</i> : ‘zabić’ (E); <i>wykończyć kogoś</i> : ‘zabić kogoś’ (E); <i>wyprowadzić kogoś w daleką podróż bez powrotnego biletu</i> : ‘zamordować’ (E); <i>wysiedlić kogoś</i> : ‘zabić kogoś’ (E); <i>wysłać kogoś do diabła/do lali</i> : ‘zabić kogoś’ (E); <i>wysyłać/wysłać kogoś na tamten świat</i> : ‘zabić kogoś’ (E); <i>załatwić kogoś (na amen)</i> : ‘zabić’ (E); <i>nieprzewidziane okoliczności</i> : ‘morderstwo’ (E); <i>zniszczyć kogoś fizycznie</i> : ‘zamordować’ (E); <i>przelać czyjąś krew</i> : ‘zabić lub poważnie zranić kogoś’ (F, I); <i>splamić ręce krwią, zbrodnią itp.</i> ; <i>mieć krew na rękach</i> : ‘zadać komuś śmierć, popełnić zbrodnię’ (F, I); <i>zabić, ubić kogoś jak psa</i> : ‘zabić kogoś w sposób bezwzględny, okrutny’ (F); <i>posłać kogoś do grobu, do piachu</i> : ‘zabić kogoś’ (I);

Niemieckie związki frazeologiczne	Polskie związki frazeologiczne
	'wypruć komuś flaki: 'zabić, zarzynać' (I); 'wybić, wyciąć, wyrznąć, wystrzelać itp. (co) do nogi, w pień: 'wybić, wyciąć, wyrznąć, wystrzelać wszystkich bez wyjątku' (I, F); 'z kogoś, po kimś została mokra plama: 'ktoś został zabity' (I, F)
- Rozstrzelanie	
	<i>dostać w czapę</i> : 'zostać zabitym, zastrzelonym' (E); <i>kropnąć kogoś</i> : 'zabić, zastrzelić' (E); <i>postrzelić kogoś do piaseckiego</i> : 'zastrzelić kogoś' (E); <i>uziemić kogoś</i> : 'zabić, zastrzelić' (E); <i>zrobić kogoś na zimno</i> : 'zabić, zastrzelić kogoś' (E);
- Powieszenie	
	<i>poczestować kogoś stryczkiem jedwabnym</i> : 'powiesić kogoś' (E); <i>w ramy kogoś oprawić</i> : 'powiesić na szubienicy' (E)
- Ćwiartowanie	
	<i>roznieść kogoś na szablach</i> : 'zabić kogoś, rozsiekać szablami' (I, F)
h. Usiłowanie zabójstwa	
	<i>porwać się, godzić na czyjeś życie</i> : 'usiłować kogoś zabić, nastawać na czyjeś życie' (I, F)
i. Wyrok śmierci	
<i>jdn. an die Wand stellen (lassen)</i> : 'jdn. standrechtlich erschießen [lassen]' (M)	<i>postawić kogoś pod mur/ścianą</i> : 'skazać kogoś na rozstrzelanie' (M, I)
j. Oszustwo	
<i>jdm. das Fell/die Haut über die Ohren ziehen</i> : 'jdn. ausbeuten, betrügen, stark übervorteilen' (M)	<i>zedrzyć/zdzierać z kogoś ostatnią skórę; obedrzyć/obdzierać kogoś ze skóry</i> : 'wyzyskać, oszukać kogoś bez skrępow' (M)
5. Agresja wobec rzeczy i zjawisk	
a. Obojętność	
<i>auf etw. scheißen</i> : 'etw. ignorieren, ablehnen' (M); <i>jdm. gestohlen bleiben können/werden können</i> : 'kein Interesse mehr an jdm., an etw. haben, jdm. gleichgültig sein, nichts mit jdm., mit einer Sache zu tun haben wollen' (M); <i>jd. kümmert sich einen Dreck um etw.</i> ; <i>etw. ist jdm. piepe</i> : 'jd. kümmert sich gar nicht um etw., eine Sache ist einem egal' (M)	<i>mieć coś w dupie</i> : 'nie przejmować, nie interesować się czymś, być obojętnym w stosunku do czegoś, ignorować coś' (M); <i>mieć kogoś/coś gdzieś</i> : 'być obojętnym w stosunku do kogoś lub czegoś, zupełnie się kimś, czymś nie przejmować, nie interesować się kimś, czymś' (M); <i>coś kogoś guzik obchodzi</i> : 'coś kogoś nie interesuje, nie martwi' (M)
b. Niszczenie	
<i>jdm./einer Sache den Rest geben</i> : 'jdn. ganz zu Grunde Richter, vernichten; etwas ganz zerstören' (M); <i>einer Sache den Garau machen</i> : 'etw. endgültig ab-, wehschaffen' (M); <i>etw. im Keim ersticken</i> : 'etw. schon im Entstehen unterdrücken, nicht zur Entfaltung kommen lassen' (M); <i>etw. in</i>	<i>dobić kogoś/coś</i> : 'zniszczyć kogoś; zniszczyć, unicestwić coś' (M); <i>ukręcić czemuś łeb/kark/głowę</i> : 'położyć czemuś kres, skończyć z czymś; zdławić coś w zarodku, zahamować rozwój czegoś' (M, I); <i>obrócić coś w perzynę/w popiół</i> : 'zniszczyć, spalić coś zupełnie' (M); <i>zrównać coś z ziemią</i> :

Niemieckie związki frazeologiczne	Polskie związki frazeologiczne
<i>Schutt und Asche legen</i> : 'etw. zerstören und niederbrennen' (M); <i>etw. dem Erdboden gleichmachen</i> : 'etw. völlig zerstören' (M)	'zniszczyć, zburzyć coś doszczętnie' (M)
C. Inne	
<i>kalter Krieg</i> : 'auf politischer Ebene ausgetragener Konflikt, ohne Waffengewalt' (M)	<i>zimna wojna</i> : 'walka prowadzona środkami politycznymi, bez użycia broni' (M)

Tab. 1. Podział niemieckich i polskich związków frazeologicznych wyrażających agresję

Przedstawione przeze mnie związki frazeologiczne obrazują w większości konkretne zachowania człowieka. Agresja wobec rzeczy, zjawisk jest werbalizowana zdecydowanie rzadziej. Formy wyrażające groźbę odnoszą się do rezultatu agresywnego zachowania.

Symbolami agresji, które wskazują na agresywny charakter są następujące komponenty.

Język niemiecki	Język polski
<i>Arsch, Kriegsfuß, Fresse/Maul/Schnauze/Schnabel, böse Zungen, Gift, Attacke, rotes Tuch, Tod, Kugel, auskratzen, mundtot, Maulkorb, Pistole, Bockshorn, Gurgel/Kehle, Schlag, Prügel, Jenseits, Amok, schießen, Krieg</i>	<i>dupa, gównno, zmyć, morda/gęba/dziób, ziać, tryskać, jad, biała gorączka, szewska pasja, krew, bić, zabić, obraza, palnąć, strzelić, kropnąć, pięść, parszywy, pomiatać, niewolić, zakneblować, wyrzucić, wypchnąć, cios, nóż, lanie, ciągi, łomot, manto, likwidować, zniszczyć, usunąć, diabeł, zbrodnia, wyrznąć, wystrzelać, grób, kropnąć, uziemić, strydzek, łeb, kark, wojna, perzyna popiół</i>

Tab. 2. Symbole agresji we frazeologii niemieckiej i polskiej

Wiele jednostek wyraża zachowania niewerbalne, np. gest wypraszenia za drzwi, pokazywanie języka, spojrzenia, podnoszenie na kogoś ręki, kneblowanie, niszczenie.

Grupa dotycząca agresji fizycznej jest bardzo liczna w obu językach, co świadczy o skłonności do agresywnych zachowań niejęzykowych w obu kulturach. Można tu zauważyć pewne asymetrie w przypadku kilku podgrup, np. *zabójstwo* – grupa bardzo liczna i zróżnicowana w języku polskim, czy też *rozstrzelanie* – grupa niewielka oraz występująca tylko w jednym języku, dokładnie tak, jak grupa *powieszenie*.

Ze względu na etymologię i różnice kulturowe, komponenty związków frazeologicznych opisujących morderstwo, są tak odmienne.

5. Wnioski

Na podstawie porównania zebranego materiału można stwierdzić, że językowy obraz świata w świetle polskich i niemieckich związków frazeologicznych w zakresie agresji różni się w wielu przypadkach, a opisywane pole jest asymetryczne.

Można odnaleźć wiele polskich i niemieckich jednostek, które są zbieżne semantycznie i posiadają tożsame wszystkie lub prawie wszystkie komponenty, np.: *leck mich am Arsch!* i *pocałuj mnie w dupę!*, co świadczy o podobieństwie w obrazie świata.

Kolejną grupę stanowią związki frazeologiczne, które są zbieżne semantycznie, ale mają odmienne komponenty, np.: *jdm. gestohlen bleiben können/werden können*, *mieć kogoś, coś w nosie*, co wskazuje na podobne potrzeby wyrażania określonych treści w obu kulturach językowych.

W związkach frazeologicznych wyrażających agresję występują leksemy, które są nacechowane. Spośród nich można wymienić nazwy zwierząt (*byk*), np. *działać na kogoś jak czerwona płachta na byka* lub wulgaryzmy (*dupa, Arsch*), np. *leck mich am Arsch!*, *pocałuj mnie w dupę!*, *sich etwas in den Arsch stecken können*, *ktos może sobie coś w dupę/do dupy wsadzić/włożyć*. Ich występowanie w składzie związków frazeologicznych podkreśla i wskazuje na agresywny charakter wypowiedzi.

Również sposób zachowania, który uchodzi za całkowicie naturalny i nie powoduje żadnych skojarzeń z agresją, może mieć u podstaw agresywny charakter, np.: *jdn. schief ansehen*, *patrzeć na kogoś krzywo/z ukosa*.

Zarówno polskie, jak i niemieckie frazeologizmy mają bardzo często charakter obrazowy, np.: *skrócić kogoś o głowę*, *jdn. einen Kopf kürzer/kleiner machen*, *przycisnąć/przyprzeć kogoś do muru/ściany*, *jdm. die Pistole auf die Brust setzen*. Obrazowość wzmacnia przesłanie i oddziałuje na siłę wyobraźni. Również różnice w obrazowości pomiędzy niemieckimi a polskimi związkami frazeologicznymi wskazują na różne postrzeganie świata, różnice w językowym jego obrazie.

W świetle analizy porównawczej, można stwierdzić, że pole w języku polskim jest bogatsze we frazeologizmy z podgrup *bicie* i *zabójstwo*. Można również wymienić takie związki frazeologiczne, które występują tylko w jednym języku, np.: *roznieść kogoś na szablach* w języku polskim lub *jdn. in Acht und Bann tun/erklären*. Może to wskazywać na różnice kulturowe i historyczne, które miały wpływ na powstanie takich, a nie innych stałych połączeń wyrazowych.

Również ograniczenie wolności wypowiedzi to rodzaj agresywnego zachowania. I tu odnaleźć można liczne frazeologizmy, które w składzie komponentów mają takie leksemy jak *Mund*, *dziób*, *gęba*, *morda* itp.

Ilość zebranych frazeologizmów, które wyrażają agresję w formie bicia, wskazuje, że to najczęściej spotykana agresja fizyczna.

Wykaz źródeł

- DĄBROWSKA, Anna. *Słownik eufemizmów polskich: czyli w rzeczy mocno i w sposobie łagodnie*. Warszawa: PWN, 1998. Print. (E)
- DRABIŃ, Lidia, Elżbieta SOBOL i Anna STANKIEWICZ. *Słownik idiomów polskich* PWN. Warszawa: PWN, 2006. Print. (I)

- DUDEN. *Redewendungen. Wörterbuch der deutschen Idiomatik. Band 11*. Berlin: Duden Verlag, 2013. Print. (D)
- KŁOSIŃSKA, Anna, Elżbieta SOBOL i Anna STANKIEWICZ. *Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami*. Warszawa: PWN, 2005. Print. (F)
- MROZOWSKI, Teresa. *Słownik frazeologiczny*. Warszawa: Beck, 2007. Print. (M)

Wykaz literatury

- GRUSZCZYŃSKA, Ewa. „Gniew po polsku i po szwedzku. Próba porównania”. *Anatomia gniewu. Emocje negatywne w językach i kulturach świata*. Red. Anna Duszak i Nina Pawlak. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2003, 125–138. Print.
- GRZEGORCZYKOWA, Renata. „Pojęcie językowego obrazu świata”. *Językowy obraz świata*. Red. Jerzy Bartmiński. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1999, 41–46. Print.
- MIKOŁAJCZUK, Agnieszka. „Konceptualizacja gniewu w polszczyźnie w perspektywie porównawczej”. *Anatomia gniewu. Emocje negatywne w językach i kulturach świata*. Red. Anna Duszak i Nina Pawlak. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2003, 111–124. Print.
- MÜLDNER-NIECKOWSKI, Piotr. *Nowy szkolny słownik frazeologiczny*. Warszawa: Świat Książki, 2004. Print.
- PEISERT, Maria. *Formy i funkcje agresji werbalnej. Próby typologii*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2004. Print.
- PODLAWSKA, Daniela i Iwona PŁÓCIENNIK. *Słownik wiedzy o języku*. Bielsko-Biała: Park Edukacja, 2004. Print.
- RUUSILA, Anna. *Pragmatische Phraseologismen und ihre lexikographische Darstellung*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2015. Print.
- SCHULZE, Florian. „Phraseologie im negativen Affektbereich. Ein onomasiologisches Modell zu Beschreibung und Ausdruck von Aggression”. *Phraseologie und Kultur*. Red. Vida Jesenšek i Dmitrij Dobrovoľskij. Maribor: Filozofska fakulteta, 2014, 293–308. Print.
- TARAS, Bożena. *Agresja. Studium semantyczno-pragmatyczne*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2013. Print.
- WITORSKA, Alicja. „Co to jest agresja? Studium semantyczne”. *Życzliwość i agresja w języku i kulturze*. Red. Anna Dąbrowska i Alicja Nowakowska. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2005, 145–154. Print.

Źródła internetowe

- Bürgergesellschaft*. <https://www.buergergesellschaft.de/praxishilfen/konfliktloesung/hintergrundtexte/gewalt-aggression-nach-nolting/>. 24.4.2017.

ZITIERNACHWEIS:

- SUCHORAB, Krystian. „Językowy obraz świata w języku niemieckim i polskim na przykładzie związków frazeologicznych wyrażających agresję”, *Linguistische Treffen in Wrocław* 19, 2021 (I): 463–476. DOI: <https://doi.org/10.23817/lingtreff.19-29>.